

**ενδεικτικές απαντήσεις**  
**ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**  
**Γ' λυκείου**

**🏛️ Διδαγμένο κείμενο 🏛️**

**Ἀριστοτέλους Πολιτικά Γ 1, 1-2**

**A.** Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές γνώμες πάνω σ' αυτό το θέμα, καθώς άλλοι λένε ότι την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έκανε η πόλη, ενώ άλλοι (λένε ότι την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έκανε) όχι η πόλη αλλά η ολιγαρχία ή ο τύραννος· παρατηρούμε όμως ότι κάθε δραστηριότητα του πολιτικού και του νομοθέτη σχετίζεται με την πόλη, ενώ το πολίτευμα είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που κατοικούν στην πόλη. Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα ὅλον, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι (ένα) σύνολο πολιτών. Επομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να αποκαλούμε πολίτη και τι είναι ο πολίτης. Γιατί και για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες.

**Μονάδες 10**

**B1.** Στο συγκεκριμένο κείμενο ο Αριστοτέλης θέτει κάποιους προβληματισμούς σε σχέση με τη φύση της πόλης:

- α) Η πόλη συνδέεται με τον προβληματισμό για τη νομιμότητα της εκάστοτε εξουσίας (*Νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, ... τὸν τύραννον*). Το ερώτημα που τίθεται είναι αν ευθύνεται για μια πράξη, επιτυχημένη ή αποτυχημένη, η πόλη (ως απρόσωπη εξουσία) ή οι πολιτικοί (οι ολιγαρχικές κυβερνήσεις ή οι τυραννίδες).
- β) Οι δραστηριότητες κάθε πολιτικού και νομοθέτη αφορούν στην πόλη - κράτος (*τοῦ δὲ πολιτικοῦ ... περὶ πόλιν*). Επομένως, για να γίνουν κατανοητές, πρέπει να οριστεί η έννοια της πόλης.
- γ) Το πολίτευμα ρυθμίζει τον τρόπο κατανομής της πολιτικής δύναμης ανάμεσα στους κατοίκους μιας πόλης (*ἢ δὲ πολιτεία ... τάξις τις*). Γι' αυτό και για την έννοια του πολίτη υπάρχουν διαφορετικές απόψεις (*καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται ... οὐκ ἔστι πολίτης*). Άρα, αν δεν οριστεί η έννοια της πόλης, κανένα πολίτευμα δεν μπορεί να γίνει κατανοητό (*Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι ... ἔστιν ἡ πόλις*).
- δ) Δεν υπάρχει ομοφωνία για το περιεχόμενο της έννοιας «πολίτης» (*Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται ... πάντες εἶναι πολίτην*). Κι αυτό γιατί ο ρόλος του προσδιορίζεται διαφορετικά σε κάθε πολίτευμα (*ἔστι γὰρ τις ὅς ... οὐκ ἔστι πολίτης*). Είναι, επομένως, αναγκαίος ο ορισμός του πολίτη για την κατανόηση της έννοιας της πόλης, από τη στιγμή που

η πόλη αποτελεί ένα σύνολο πολιτών (ή γάρ πόλις πολιτών τι πλήθος ἔστιν).  
**Μονάδες 10**

**B2.** Το πρόβλημα που εξετάζεται εδώ έχει, κατά τον Αριστοτέλη, καθαρά πολιτική σημασία. Πρόκειται για το **θέμα της νομιμότητας της εξουσίας** και της **πολιτικής ευθύνης**, όταν οι ενέργειες μιας κυβέρνησης είναι αποτυχημένες ή αντιδημοκρατικές. Κάθε νέα κυβέρνηση προσπαθεί να αποδιώξει τις ευθύνες για τις πράξεις της προηγούμενης, με το επιχείρημα ότι δεν πρόκειται για πράξεις της πόλης-κράτους (οὐ τὴν πόλιν) αλλά για ενέργειες του ολιγαρχικού ή τυραννικού καθεστώτος (ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον).

Το αντίθετο ισχυρίζεται η αρχή της ασφαλείας του δικαίου, σύμφωνα με την οποία όλες οι πράξεις του κράτους είναι ἐγκυρες, ανεξάρτητα από το καθεστώς που επικρατεί ή από τα πρόσωπα που κυβερνούν (τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πράξιν). Δηλαδή, όπως συνεχίζεται η ζωή, έτσι συνεχίζονται και οι δραστηριότητες του κράτους, το οποίο υπογράφει δια των αρμοδίων οργάνων του διεθνείς συμβάσεις ή θεσπίζει νόμους. Δεν είναι δυνατόν, λοιπόν, να παραβιαστούν ανειλημμένες υποχρεώσεις, επειδή το καθεστώς είναι δικτατορικό ή επειδή άλλαξε η κυβέρνηση.

Σχετικά με το ερώτημα αν η πολιτεία έχει μια δική της ταυτότητα ή τι μπορεί να την εκπροσωπεί ως οντότητα με ιστορική διάρκεια, ο Πετρόπουλος παραθέτει τα εξής παραδείγματα :

- Τα εγκλήματα και οι καταστροφές που προκλήθηκαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο οφείλονται στην επιθετική εξόρμηση της Γερμανίας. Ποιος είναι όμως υπαίτιος γι' αυτά; Αν όχι ολόκληρος ο γερμανικός λαός αλλά μόνο ο Χίτλερ ή η ναζιστική κυβέρνηση της Γερμανίας, το γερμανικό κράτος ωστόσο και μετά την πτώση του ναζισμού οφείλει να πληρώσει τις πολεμικές αποζημιώσεις. Υπάρχει και η άποψη ότι η μεταναζιστική Γερμανία δεν ευθύνεται για ζημιές που προκάλεσαν οι άνθρωποι του Χίτλερ.
- Το 403 π.Χ., με την πρώτη ήττα των Τριάκοντα τυράννων στον Πειραιά ύστερα από τη μάχη της Μουνιχίας, μια δεκαμελής αθηναϊκή επιτροπή «ειρήνης» υπό την επιρροή των Τριάκοντα απευθύνθηκε στη Σπάρτη για βοήθεια και ζήτησε χορηγιακό δάνειο εκατό ταλάντων. Όμως μετά την πτώση των τυράννων και την αντικατάσταση της φιλοσπαρτιατικής επιτροπής με νέα δεκαμελή επιτροπή Αθηναίων πολιτών, που πράγματι διαπραγματεύτηκε την ειρήνη, η εκκλησία του δήμου αποφάσισε να αποδοθεί το δάνειο στη Σπάρτη ως οφειλή της αθηναϊκής πολιτείας. Υπήρχε και αντίθετη

πρόταση, τα χρήματα να επιστραφούν από τους ολιγαρχικούς ως οφειλή των Τριάκοντα.

### Μονάδες 10

**B3. Πολιτεία** για τον Αριστοτέλη είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που ζουν στη συγκεκριμένη πόλη (ή δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις), είναι η τάξη που επικρατεί στις πόλεις και σχετίζεται με τα αξιώματα· αυτή καθορίζει με ποιον τρόπο κατανέμεται η πολιτική δύναμη και ποιο είναι το κυρίαρχο στοιχείο και ποιος ο στόχος της κάθε πολιτικής κοινωνίας. Και τα τρία σημεία αφορούν στη σχέση των κοινωνικών ομάδων (ή, θα λέγαμε, των τάξεων) προς τα αξιώματα, πράγμα που γίνεται υπερβολικά σαφές με την κατανομή των αξιωμάτων. Επομένως, η πολιτεία είναι έκφραση της κοινωνικής δομής μιας πόλης. Για να γίνει λοιπόν κατανοητό το σύστημα που ρυθμίζει την κατανομή της πολιτικής δύναμης και τον συγκεκριμένο κάθε φορά τρόπο οργάνωσης των πολιτών, πρέπει πρώτα να γίνει αντιληπτό τι είναι η πόλη (Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καὶ τίς ἐκάστη καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἡ πόλις).

Πριν ακόμη κατηγοριοποιήσει τα πολιτεύματα, ο φιλόσοφος ταυτίζει τις έννοιες πολιτεία και πολίτευμα με το ακόλουθο σκεπτικό: η πολιτεία παίρνει τη μορφή που θα της δώσουν το περιεχόμενο, η οργάνωση και η λειτουργία του πολιτεύματος· και πολίτευμα είναι ο τρόπος διακυβέρνησης μιας πόλης, η ύψιστη αρχή με τον εκάστοτε φορέα εξουσίας (Επειδὴ ὅταν λέμε «πολίτευμα» ἐννοοῦμε «αρχή, το σῶμα δηλαδή που ασκεί τη διακυβέρνηση στην πόλη» ... ἢ το σύνολο των πολιτών).

Σε πρώτο επίπεδο ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τον **αριθμό των ανθρώπων** που ασκούν **πολιτική εξουσία** – χωρίς αξιολογικές εκτιμήσεις: άλλοτε ένας, άλλοτε λίγοι και άλλοτε το σύνολο. Σ' αυτό το σημείο ο Αριστοτέλης ακολουθεί την παράδοση (Σόλων, Ηρόδοτος) και το δάσκαλό του Πλάτωνα, αλλά το σημαντικό είναι ότι θεμελιώνει τη διάκριση λογικά, παράγοντάς τη συλλογιστικά από τον ορισμό της πολιτείας που έδωσε σε προηγούμενο χωρίο και από τον ορισμό που περιέχεται στη συγκεκριμένη ενότητα.

Βασικό ωστόσο κριτήριο της διαφοροποίησης των πολιτευμάτων είναι ο **σκοπός** που εξυπηρετεί το καθένα, η **ικανοποίηση του συμφέροντος**, με δεδομένο ότι αυτή είναι συστατικό στοιχείο της έννοιας του πολίτη: στα **ορθά** πολιτεύματα ο βασιλιάς, οι άριστοι και ο λαός επιδιώκουν το συμφέρον όλων, ενώ στις **παρεκβάσεις τους** οι φορείς εξουσίας αποβλέπουν στο ιδιαίτερο καλό: ο τύραννος στο δικό

του, οι ὀλίγοι σ' αυτό των πλουσίων και ο ὄχλος σ' αυτό των ἀπόρων. Αυτή η δεύτερη διάκριση, σε «ορθά» πολιτεύματα και «παρεκκλίσεις-διαστρεβλώσεις» (παρεκβάσεις στο πρωτότυπο), που αποτελεί συμβολή του Αριστοτέλη, προκύπτει από τις βασικές αρχές της πολιτικής του φιλοσοφίας και ιδίως από την τελεολογία της πολιτικής κοινωνίας (σκοπός της η εξασφάλιση της καλής ζωής) και από το ιδιαίτερο είδος εξουσίας που αντιστοιχεί σ' αυτήν.

Κατά τον Γ. Αναστασίου ο Αριστοτέλης «ολοκληρώνει σε αντιστοιχία προς τα πριν και καταλήγει για το κριτήριο ορθότητας, που είναι το κοινό συμφέρον. Το συμπέρασμα αυτό το εφαρμόζει και στις τρεις μορφές πολιτείας και το θεωρεί λογικά αναγκαίο. Βέβαια είναι **θεωρητικό**. Δεν υπεισέρχεται το κριτήριο της αλήθειας, που στη νεότερη πολιτική επιστήμη συνυπολογίζεται, π.χ. αν ένα ολιγαρχικό καθεστώς πραγματικά στην πράξη επιδιώκει το συμφέρον όλων, αν μπορεί εξ ορισμού να υπάρξει. Η αποδοχή ακριβώς ότι μπορεί να υπάρξει είναι θεωρητική (πέρα δηλαδή από κάθε εμπειρία) και δηλώνει την ορθή πολιτεία (που μπορεί να μην υπάρχει). Ο Αριστοτέλης εδώ δηλαδή ενδιαφέρεται για τη σύνθεση ενός ορισμού που να λέει, ποιες είναι ορθές και ποιες όχι και με ποια κριτήρια. Αν υπάρχουν τώρα ορθές, αν υπήρξαν κάποτε, αν θα υπάρξουν στο μέλλον είναι άλλο θέμα».

**Μονάδες 10**

- B4.** 1) Λάθος, 2) Σωστό, 3) Λάθος, 4) Λάθος, 5) Λάθος, 6) Λάθος, 7) Σωστό, 8) Σωστό, 9) Σωστό, 10) Λάθος.

**Μονάδες 10**

**B5.**

ρηματικοί τύποι	ουσιαστικά	επίθετα
<i>ιδεῖν</i>	εἶδος, εἶδωλο, εἰδύλλιο, ἰδέα, ἰδεολογία, ἐξιδανίκευση / πανόραμα, παρόραμα, ορατότητα, τηλεόραση / κάτοψη, ἀποψη, υπεροψία, αυτοψία, καχυποψία, νηοψία, προσόψιο, προοπτική, διόπτρες, κάτοπτρο, οπή, ἐπόπτης,	εἰδυλλιακός, ἀνίδεος, ἰδεατός, ἰδανικός, ἰδεολογικός / ορατός, ἀόρατος, ἀδιόρατος, διορατικός / τηλεοπτικός, συνοπτικός, ἀπρόοπτος, περίοπτος, ἀνύποπτος / μετωπιαίος, μετωπικός,

	οφθαλμός, μάτι / προσωπείο, αντιπροσωπεία, μέτωπο, αντιμετώπιση, άνθρωπος, μυωπία, πρεσβύπας, Κύκλωπας	αντιμέτωπος, προσωπικός, διπρόσωπος, αρρενωπός, αγριωπός, σκυθρωπός, κιτρινωπός, ανθρώπινος, εξώφθαλμος
<b>φάσκοντες</b>	φήμη, υστεροφημία, βλασφημία, επευφημία, φημολογία, δυσφήμιση, διαφήμιση, διαφημιστής, προφήτης / θέσφατο, αφασία / φωνή, φωνήεν, διαφωνία, πολυφωνία, ορθοφωνία, αφωνία, τηλέφωνο, ραδιόφωνο, φερέφωνο, γραμμόφωνο, επιφώνημα, εκφωνητής, προσφώνηση	περίφημος, κακόφημος, βλάσφημος, διαφημιστικός, προφητικός / φωνητικός, άφωνος, καλλίφωνος, παράφωνος, οξύφωνος, ραδιοφωνικός, τηλεφωνικός, επιφωνηματικός
<b>πεπραχέναι</b>	πράξι, σύμπραξι, απραξία, κοινοπραξία, εχθροπραξία, πραξικόπημα, βιαιοπραγία, απραγία, δυσπραγία, ευπραγία, πράγμα, πραγματεία, πραμάτεια, πραματευτής, πραγματοποίηση, διαπραγμάτευση, εισπράκτορας, πρακτορείο	άπραγος, πραγματικός, εμπράγματος, αδιαπραγμάτευτος, απραγματοποίητος, πρακτικός, εισπρακτικός, έμπρακτος
<b>συνεστώτων</b>	σύσταση, συστάδα, στάδιο, στατήρας, ορθοστασία, προστάτης, θερμοστάτης,	στάσιμος, εργοστασιακός, συστατικός, επαναστατικός, παραστατικός,

<b>συνεστῶτων</b>	περιστατικό, αναστάτωση, κλιμακοστάσιο, ηλιοστάσιο, καραβοστάσι, εικονοστάσι, στασίδι, στασιμότητα, στάθμη, σταθμός, στάθμευση, ξυγοστάθμιση, αστάθεια, σταθερότητα, σταυρός, στοά, ιστός, ιστίο, ιστιοπλοΐα / παράστημα, κατασηματάρχης, διασημάνθρωπος, στήθος, αποστήθιση / καθεστώς, Ενεστώτας	μεταστατικός, νεοσύστατος, ακατάστατος, τρισδιάστατος, προστατευτικός, απροστάτευτος, σταυρωτός, σταθερός, ασταθής, αστάθμητος / μεσίστιος / συστηματικός, διασημικός, επιστήθιος / αντικαθεστωτικός
<b>καλεῖν</b>	κάλεσμα, παρακάλια / κλήση, παράκληση, επίκληση, σύγκληση, πρόκληση, πρόσκληση, κλητήρας, εκκλησία, έγκλημα, εγκληματίας, προσκλητήριο	ακάλεστος / αυτόκλητος, ετερόκλητος, απρόσκλητος, παρακλητος, συγκλητικός, προκλητικός, εκκλησιαστικός, εγκληματικός

**Μονάδες 10**

 **Αδίδακτο κείμενο** 

**Ξενοφώντας Ἀπολογία Σωκράτους 22-23**

**Γ1.** Ειπώθησαν πράγματι περισσότερα από αυτά και από τον ίδιο (το Σωκράτη) και από τους φίλους που τον υπερασπίζονταν. Εγώ ωστόσο δεν επιδίωξα (ή: δεν προσπάθησα) να αναφέρω όλα τα σχετικά με τη δίκη, αλλά μου φάνηκε αρκετό να αποδείξω (ή: να καταστήσω φανερό) ότι ο Σωκράτης από τη μια περισσότερο από κάθε άλλο φρόντιζε το να μην ασεβήσει στους θεούς και το να μην φανεί άδικος απέναντι στους ανθρώπους· από την άλλη θεωρούσε (ο

Σωκράτης) ότι δεν έπρεπε να θερμοπαρακαλέσει για να μην πεθάνει, αλλά νόμιζε πως είναι και η κατάλληλη στιγμή για τον εαυτό του πια να τελειώσει η ζωή του, πιο φανερό έγινε ότι έτσι πίστευε, όταν εκδόθηκε (ή: βγήκε) και η καταδικαστική απόφαση. Γιατί πρώτα πρώτα παρόλο που (ή: όταν) παρακινούνταν να αντιπροτείνει άλλη ποινή (για τον εαυτό του), ούτε ο ίδιος πρότεινε (κατώτερη ποινή) ούτε τους φίλους (του) άφησε (να προτείνουν), αντίθετα επιπλέον έλεγε ότι η πρόταση ποινής είναι γνώρισμα ανθρώπου που παραδέχεται την αδικία του (ή : διακρίνει έναν άνθρωπο που ομολογεί πως είναι άδικος). Έπειτα δεν συμφωνούσε, μολονότι οι φίλοι (του) ήθελαν να τον φυγαδεύσουν, αλλά επιπλέον έδινε την εντύπωση πως ειρωνευόταν (ή: αστειευόταν), όταν (τους) ρώτησε αν γνώριζαν κάποιο μέρος έξω από την Αττική, όπου δεν μπορεί να πλησιάσει ο θάνατος.

**Μονάδες 20**

**Γ2α.**

πλείω	πολὺν
ἑαυτῷ	ὑμῖν αὐτοῖς
τοὺς φίλους	τοὺς φιλαιτάτους / φιλάτους
τῶν ἐταίρων	τῷ ἐταίρῳ
ἔξω	ἔξωτέρῳ

**Μονάδες 5**

**Γ2β.**

συναγορευόντων	συναγορεύσειν / συνερεῖν
ἐγίγνωσκε	γνώτε
εἶασεν	ἔῳ / ἐώη
ἐφείπετο	ἐπίσπου
εἰδεῖεν	ἴσμεν

**Μονάδες 5**

**Γ3α.**

πλείω : **υποκείμενο** στο ρήμα «ἐρρήθη», ΑΤΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ.

δηλώσαι : **υποκείμενο** στο απρόσωπο ρήμα «ἤρκεσε»,  
τελικό απαρέμφατο.

περὶ παντὸς : **εμπρόθετος προσδιορισμός** που δηλώνει  
**αξία** στο ρήμα «ἐποιεῖτο».

ὁμολογούντος : **επιθετική μετοχή** ως **γενική**  
**κατηγορηματική** της **ιδιότητας** από το  
συνδετικό ρήμα «εἶη».

θανάτῳ : **δοτική προσωπική** του **ενεργούντος**  
**προσώπου** (ή: του **ποιητικού αἰτίου**) στο  
«οὐ προσβατὸν (εἶη)».

**Μονάδες 5**

**Γ3β.** τὸ δὲ μὴ ἀποθανεῖν ὄφετο **οὐ δεῖν** (τοῦτον) **λιπαρεῖν / λιπαρεῖσθαι**

**Μονάδες 2**

**Γ3γ.** Σωκράτη τὸ μὲν μήτε περὶ θεοῦς ἀσεβῆσαι μήτε περὶ ἀνθρώπους  
**ἄδικον** φανῆναι περὶ παντὸς **ποιούμενον**

**Μονάδες 3**

**ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ**

**ΡΕΝΑ ΣΑΡΜΠΙΑΝΗ**